

YÖNETMELİK

Tarım ve Köyişleri Bakanlığında:

SIĞIR BOVİNE TÜBERKÜLOZU YÖNETMELİĞİ
BİRİNCİ BÖLÜM**Amaç, Kapsam, Dayanak ve Tanımlar****Amaç**

MADDE 1 – (1) Bu Yönetmeliğin amacı, Sığır Bovine Tüberkülozunun kontrol ve eradikasyonu ile ilgili usul ve esaslar ile resmi olarak “Tüberkülozdan Ari Sürü” statüsü kazanılması için uygulanacak kuralları belirlemektir.

Kapsam

MADDE 2 – (1) Bu Yönetmelik; sığır ve diğer evcil hayvanların tüberkülozdan korunması ile ilgili hususları kapsar.

Dayanak

MADDE 3 – (1) Bu Yönetmelik;

a) 8/5/1986 tarihli ve 3285 sayılı Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Kanununa dayanılarak,
b) “Sığır ve Domuzlarda Topluluk İçi Ticareti Etkileyen Hayvan Sağlığı Sorunları” ile ilgili 64/432/EEC sayılı Avrupa Birliği Konsey Direktifi ve 78/52/EEC sayılı “Sığırlarda Bruselloz Tüberküloz ve Enzotik Leukozun Hızlandırılmış Eradikasyonu Yönelik Ulusal Plan İçin Topluluk Kriterlerini Belirleyen” Avrupa Birliği Konsey Direktifine paralel olarak

hazırlanmıştır.

Tanımlar

MADDE 4 – (1) Bu Yönetmelikte geçen;

- a) Bakan: Tarım ve Köyişleri Bakanını,
b) Bakanlık: Tarım ve Köyişleri Bakanlığını,
c) Bölge: Ülkenin en az 2000 km² alana sahip ve yetkili birimin denetimine tabi ve içerisinde en az bir ilin bulunduğu bir bölümü,
ç) Isıl işlem: Kaynatma hariç, ısıtmayı içine alan her türlü uygulamadan hemen sonra alkali fosfataz testinde negatif reaksiyona neden olan işlemi,
d) İl müdürlüğü: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı il müdürlüğünü,
e) Nakil araçları: Motorlu taşıtların, demiryolu taşıtlarının ve hava taşıtlarının yükleme için ayrılan bölümlerini, gemilerin ambarlarını ve kara, deniz veya hava taşımacılığında kullanılan konteynırları,
f) Resmi olarak tüberkülozdan ari bölge: 15 inci maddede yer alan koşulları yerine getiren bir bölgeyi,
g) Resmi olarak tüberkülozdan ari sığır sürüsü: 12 nci ve 13 üncü maddelerde yer alan koşulları haiz sığır sürüsünü,
ğ) Resmi veteriner hekimi: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı merkez ve taşra teşkilatında görevli veteriner hekimi,
h) Sığır cinsi hayvan: Kültürel ve sportif aktivitelerde yer alan hayvanlar hariç olmak üzere, et üretimi, süt üretimi, damızlık ya da diğer amaçlarla yetiştirilen Bison bison ve Bubalus bubalus türü hayvanlar dahil her yaştaki sığır ve mandaları,
ı) Sürü: Bir işletmede bir epidemiyolojik ünite olarak bulundurulmuş bir hayvan ya da hayvan grubunu, bir işletmede birden fazla hayvan grubunun bulunması durumunda, her bir sürünün ayrı bir birim oluşturacağını ve aynı sağlık statüsüne sahip olacağını,
i) Şüpheli hayvan: Resmi olarak ne hastalık teyidi yapılmış, ne de hastalık ihtimali yok sayılmış olan ve tüberkülozun muhtemel varlığına işaret eden belirtileri gösteren sığır cinsi hayvanları,
j) Toplama merkezi: Menşei farklı işletmeler olan sığır cinsi hayvanların ticaret amacı ile sevk edilecek hayvan grupları oluşturmak üzere bir arada gruplandırıldıkları ve Bakanlıkça ruhsatlandırılmış işletmeleri, toplama merkezlerini veya pazarları,
k) T1 Tipi sığır sürüleri: Önceki klinik geçmiş ve tüberkülin test durumu bilinmeyen sürüleri,
l) T2 Tipi sığır sürüleri: Önceki klinik geçmiş ve tüberkülin test durumu bilinen ve T3 tipi sürü statüsünü kazanmak için ulusal kurallara uygun olarak rutin izleme testleri uygulanan sürüleri,
m) T3 Tipi sığır sürüleri: Resmi olarak tüberkülozdan ari sürüleri,
n) Yetkilendirilmiş veteriner hekim: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından yetkilendirilen ve resmi bir veteriner hekimin yetki ve sorumluluğu altında çalışan veteriner hekimi,
o) Yetkili birim: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı il veya ilçe müdürlüğünü ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM**Genel ve Özel Hükümler, Hastalık Tespiti, Enfekte Alanlar,**

Kesim Sonrası İşlemler ve Hayvan Nakilleri

Genel hükümler

MADDE 5 – (1) Bakanlıkça, sığırlarda tüberküloz hastalığının eradikasyonu için program oluşturulur. Söz konusu eradikasyon programının başarılı bir şekilde tamamlanması için alınacak tedbirler aşağıda belirtilmiştir.

a) Eradikasyon ve koruyucu tedbirler kapsamına alınan ulusal sığır popülasyonunun oranı, popülasyonun tamamını kapsayana kadar her yıl artırılır.

b) Resmi veteriner hekimin gerekli prosedürü tamamlaması ile Sığır Tüberkülozu hastalığından dolayı kesilen hayvanların tazminatı, yetiştiricilere en kısa zamanda ödenir.

c) Bakanlık tarafından Sığır Tüberkülozu için bir ulusal referans laboratuvarı tespit edilir ve referans laboratuvarının personel sayısı ile laboratuvar teşhisini yerine getirmek için gerekli koşulların yeterli olması sağlanır.

ç) Yetkili birim, eradikasyon programına dahil olan sığır sürülerinin, sağlık durumlarına göre sınıflandırıldığı resmi kayıtları oluşturur ve güncel tutar.

d) Bir sürüde Sığır Tüberkülozu hastalığı taşıdığından şüphe edilen bir hayvan bulunduğu yetkili birim, hastalığın varlığını ya da yokluğunu tespit için resmi incelemelerin en kısa zamanda gerçekleştirilmesini sağlar. Resmi veteriner hekim ya da resmi veteriner hekim gözetiminde, yetkilendirilmiş veteriner hekimler tarafından uygulanan tüberkülin testleri için tüberkülin teamül cetveli tanzim edilerek İl Müdürlüğüne tasdik edilir.

Özel hükümler

MADDE 6 – (1) Sığır Tüberkülozunun varlığı veya varlığına dair şüphenin yetkili birime derhal bildirilmesi zorunludur.

(2) Sığır Tüberkülozunun tedavisi veya duyarlılığın giderilmesine yönelik muamele ve Sığır Tüberkülozuna karşı aşı uygulaması yasaktır.

Sığır Tüberkülozundan şüpheli bir hayvan tespit edilmesi

MADDE 7 – (1) Bir sürüde, Sığır Tüberkülozundan şüpheli bir hayvan tespit edilmesi durumunda yetkili birim, hastalığın varlığını veya yokluğunu tespit edici resmi incelemelerin en kısa zamanda gerçekleştirilmesini sağlar.

(2) İncelemeler sonuçlanana kadar yetkili birim, sürüyü gözetim altında bulundurur.

(3) Yetkili birimin kesime sevk için izin vermesi dışında, sürüye hayvan giriş çıkışı yasaklanır.

(4) Sürüdeki şüpheli hayvanların tecrit edilmesi (izolasyon) sağlanır.

(5) Bu madde de belirtilen uygulamalar, söz konusu sürüde Sığır Tüberkülozunun varlığının veya şüpheli durumunun ortadan kalktığına resmi olarak tespit edilmesine kadar devam eder.

Sığır Tüberkülozunun varlığının resmi olarak tespit edilmesi

MADDE 8 – (1) Sürüde, Sığır Tüberkülozunun varlığının resmi olarak tespit edildiği durumlarda yetkili birim, hastalığın yayılmasını önleyecek gerekli önlemleri alır ve özellikle aşağıdaki hususların yerine getirilmesini sağlar;

a) Enfekte hayvanın bulunduğu sürüdeki tüm sığırlar tüberküloz yönünden muayene edilir. Sürüde resmi veteriner hekim ya da resmi veteriner hekim gözetiminde, yetkilendirilmiş veteriner hekimler tarafından uygulanan tüberkülin testleri için, tüberkülin teamül cetveli tanzim edilerek İl Müdürlüğüne tasdik edilir. Tüberkülozda karantina, hastalık çıkan ahır veya sürü ile sınırlıdır. Tüberküloz hastalığı tespit edildiğinde Hayvan Sağlık Zabıtası Komisyonu toplanır. Resmi veteriner hekim tarafından düzenlenen hastalık raporuna göre hastalık çıkış kararı alınır ve ilan edilir. Tüberküloz nedeniyle konulan karantina, son iki testte altı haftadan büyük tüm sığırlar resmi tüberkülin testine negatif yanıt verene kadar devam eder. Testlerden ilki pozitif reaktörün sürüden ayrılmasından en erken altmış gün sonra, ikincisi en erken dört ay sonra ve en geç oniki ay sonra yapılmalıdır. Birinci ve ikinci test arasında en az altmış gün olmalıdır.

b) Yetkili birim kesime sevk için izin vermedikçe, söz konusu sürüye hayvan giriş çıkışları yasaklanır.

c) Sığır Tüberkülozu taşıdığı resmi olarak tespit edilen sığırlar sürü içinde izole edilir.

ç) Sığır Tüberkülozu taşıdığı resmi olarak tespit edilen sığırlar kesime kadar izole edilir ve işaretlenir. Tüberkülozlu sığırlar tazminatlı olarak kesime sevk edilir. Kesimi gerçekleştirilen sığırların etleri hakkında ilgili mevzuata göre işlem yapılır.

d) Enfekte ineklerden elde edilen sütler uygun ısıl işlemden geçirildikten sonra aynı çiftlikteki hayvanların beslenmesinde kullanılabilir, insan gıdası olarak kullanılamaz.

e) Enfekte bir sürüdeki ineklerden elde edilen sütler, uygun ısıl işlemden geçirilmek amacı dışında süt işleme tesislerine nakledilemez, çiğ süt olarak satışa sunulamaz.

f) Enfekte sığırların hayvan yemi olarak kullanılması planlanan karkasları, yarım karkasları, kol ya da butları, parçaları ve sakatları kontaminasyona yol açmayacak şekilde işleme tabi tutulur.

g) Kuruluşlardaki atık güvenliği gibi kontrollere ilişkin resmi düzenlemelerle üretilen materyalin tüberkülozu hiçbir şekilde yayma tehlikesi bulunmaması sağlanır.

ğ) Enfekte hayvanlar tarafından kullanılan bölmelerden çıkan gübre, diğer çiftlik hayvanlarının ulaşamayacağı bir yerde muhafaza edilir, uygun bir dezenfektanla işleme tabi tutulur ve en az üç hafta bekletilir. Bu gübrenin enfekte olmayan gübre ya da toprakla örtülmesi durumunda dezenfektan kullanımı gerekmez. Eğer gübre ile aynı anda toplanmıyorsa, enfekte hayvanların kullandığı bölmelerden çıkan sıvı atıklar dezenfekte edilir.

(2) Yetkili birim tarafından tüberküloz taşıdığı tespit edilen enfekte sığırlar, resmi gözetim altında en kısa zamanda

ve otuz günü geçmemek şartıyla kestirilir.

(3) Sığır Tüberkülozu test sonuçları ve yükümlülükleri hakkında, hayvan sahibi ya da onun adına görevli kişi, resmi olarak bilgilendirilir.

(4) Ancak işletmede, klinik belirti göstermeyen ve tüberküloz taşıdığı resmi olarak tespit edilen hayvanların bulunması durumunda yetkili birimler, otuz günlük kesim süresini üç ayı geçmemek şartıyla aşağıdaki durumlarda uzatabilir.

a) Üç ay içinde doğum yapması beklenen hayvanların bulunması,

b) Kesimi gerçekleştirecek mezbahanın kapasitesi ile ilgili teknik gerekçelerle kesimin otuz gün içinde yapılma imkanının bulunmaması.

Tüberkülozla enfekte alanlar

MADDE 9 – (1) Yetkili birim, enfekte alanlarla ilgili olarak aşağıdaki hususların gerçekleştirilmesini sağlar;

a) Enfekte hayvanların kesimi sonrası ve sürüye yeni hayvan katılması öncesi hayvanlar tarafından kullanılan ahırlar, diğer bölmeler, bütün konteynırlar, ekipman ve diğer gereçler resmi veteriner hekim gözetiminde, verilen talimata uygun olarak temizlenir ve dezenfekte edilir.

b) Enfekte hayvanların, bu hayvanlardan çıkan materyallerin ya da bu hayvanlarla temas etmiş materyallerin ve maddelerin taşınmasından sonra bütün nakil araçları, konteynırlar ve ekipman temizlenir ve dezenfekte edilir. Bu hayvanların yükleme yerleri kullanım sonrası %5 fenol, yüksek konsantrasyonlu iodyen solüsyonu, glutaraldehit ve formaldehit, %1'lik sodyum hipoklorit ve benzeri dezenfektanlarla temizlenir ve dezenfekte edilir.

c) Dezenfeksiyon için kullanılacak maddeler, Bakanlık tarafından ruhsatlandırılmış olmalıdır.

Enfekte sığırların kesim işlemleri sonrası

MADDE 10 – (1) Yetkili birim, enfekte sığırların kesim işlemleri sonrası şunları sağlar;

a) Yetkili birim tarafından enfekte hayvanların kesimine sevk için izin verilmesi dışında, söz konusu sürüden hiçbir sığırın çıkmasına izin verilmez.

b) Hastalığın sürüden elimine edildiğinin tespiti amacı ile söz konusu sürüde tüberkülin testleri uygulanır.

c) Sürüde, resmi veteriner hekim ya da resmi veteriner hekim gözetiminde yetkilendirilmiş veteriner hekimler tarafından uygulanan tüberkülin testleri için, tüberkülin teamül cetveli tanzim edilerek İl Müdürlüğüne tasdik edilir.

ç) Enfekte sürüdeki altı haftalık yaşın üzerindeki sığırların bir ya da daha fazla sayıda tüberkülin testinden geçmesinin sağlanması ve hastalığın sürüde bulunmadığının tespitine kadar sürüye dışarıdan hayvan sokulmaz.

(2) Yetkili birim tüberküloz eradikasyon programı kapsamında T1 tipi ve T2 tipi sürülerde altı haftalık yaşın üzerindeki tüm sığırların resmi gözetim altında en az altı ayda bir intradermal tüberkülin testine tabi tutulmasını sağlar. Bu testler sürü, T3 tipi sürü özelliğini kazanana kadar devam eder.

Hayvan nakilleri

MADDE 11 – (1) Yetkili birim, T1 tipi sürüden T2 tipi sürüye hayvan naklinde;

a) Hayvanın hareketinden önceki otuz gün içinde intradermal tüberkülin testine tabi tutulmasını ve bu işlemin yapıldığını gösteren resmi veteriner hekimi tarafından verilmiş belgenin hareket sırasında bulundurulmasını,

b) Hayvanın sürüye gelişten hemen sonra izole edilmesi ve izolasyonunun en az altmış gün sürdürülmesini ve sürüye kabulden önce intradermal tüberkülin testine tabi tutulmasını, sağlar.

(2) Yetkili birim, T2 tipi sürüden T2 tipi bir başka sürüye hayvan naklinde;

a) Hayvanın hareketinden önceki otuz gün içinde intradermal tüberkülin testine tabi tutulmasını ve bu işlemin yapıldığını gösteren resmi veteriner hekimi tarafından verilmiş belgenin hareket sırasında hazır bulundurulmasını,

b) Nakil sırasında daha düşük sağlık statüsündeki sürülere ait sığırlarla temas edilmemesini, sağlar.

(3) Yetkili birim, T3 tipi sürüler arasındaki bütün sığır nakillerinde, daha düşük sağlık statüsündeki sürülere ait sığırlarla temas edilmemesini sağlar.

(4) Yetkili birim ayrıca;

a) Tüberkülozun elimine edildiği bir sürünün diğer enfeksiyon kaynaklarından yeniden enfekte olmasını önleyecek resmi kontrol tedbirlerinin alınmasını,

b) Eradikasyon programına tabi olan sürü içine ve sürüler arasındaki bütün hayvan hareketlerinin resmi denetime tabi olmasını,

c) Hayvan hareketleri kontrol tedbirlerinin, resmi olarak tüberkülozdan ari sürülere ve bu sürülerden dışarıya hayvan hareketleri için de uygulanabilmesini,

sağlar.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Resmi Olarak Sığır Tüberkülozundan Ari Sığır Sürüsü, Ari Statüsünün Devamı, Statüsünün Askıya Alınması, İptal Edilmesi ile İzleme ve Kontrolü, Arılığın İlanı

Tüberkülozdan ari sığır sürüsü

MADDE 12 – (1) Bir sığır sürüsü, aşağıdaki koşulların varlığında Sığır Tüberkülozu hastalığından aridir;

a) Hiçbir hayvanda Sığır Tüberkülozunun klinik belirtileri görülmez.

b) Dördüncü bölümde belirlenen kriterlere uygun olarak yapılan en az iki resmi intradermal tüberkülin testinde, altı haftalıktan büyük bütün sığırlar negatif reaksiyon verir. Yapılacak ilk test, sürüden tüberküloz enfeksiyonun eliminasyonundan altı ay sonra, ikinci test ise sonraki altı ayda yapılır. Eğer sürüde yapılan ilk testte enfeksiyon tespit edilmemişse, altı ay sonra yapılan ikinci testte de tüm sürü negatif reaksiyon verdiğinde Yetkili Birimce arilik statüsü verilir. Ancak sürü yalnızca resmi olarak tüberkülozdan ari sürülere ait hayvanlardan toplanmış ise ilk test toplanmadan en az altmış gün sonra yapılır, ikinci test yapılmaz ve Yetkili Birimce arilik statüsü verilir.

(2) Sürüye ilk intradermal tüberkülin testinin uygulanmasını müteakip, sürüye gelişten otuz gün önce ya da otuz gün sonra Dördüncü bölüme uygun olarak intradermal tüberkülin testi uygulanan ve negatif yanıt veren hayvanların dışında altı haftalıktan yaşlı hayvan girişi yasaktır. Testin sürüye gelişten otuz gün sonra yapılması durumunda, test sonucunun negatif bulunacağı ana kadar sürüdeki diğer hayvanlarla doğrudan ya da dolaylı temasını önleyecek şekilde izole edilmesi sağlanmalıdır. Ancak hayvanlar resmi olarak tüberkülozdan ari sürülerden geliyor ise, yetkili birim bu tür hayvanların hareketleri için bu testin yapılmasının gerekli olmadığına karar verebilir.

Tüberkülozdan ari statüsünün devamı

MADDE 13 – (1) Bir sığır sürüsü, aşağıdaki koşulların varlığında resmi olarak tüberkülozdan ari statüsünü devam ettirir;

a) 12 nci maddenin birinci fıkrasının (a) bendi ve ikinci fıkrasında açıklanan koşulları sağlanmaya devam etmesi.

b) İşletmeye dahil edilen bütün hayvanların resmi olarak tüberkülozdan ari statüdeki sürülerden gelmesi.

c) İşletmede bulunan altı haftadan küçük ve işletmede doğmuş olan buzağuların dışındaki hayvanların, Dördüncü Bölüme uygun olarak yıllık aralıklarla rutin tüberkülin testine tabi tutulması.

(2) Bakanlık, ülkenin genelinde ya da bir bölümünde rutin test sıklığında aşağıda belirtilen şekilde değişiklik yapılmasına karar verebilir.

a) Eğer her yıl 31 Aralık tarihinde, Sığır Tüberkülozu hastalığına yakalandığı tespit edilen sığır sürülerinin yıllık oranı, belirlenen bölgedeki tüm sürüler içerisinde son iki yıllık denetim dönemi içinde %1' den yüksek değilse, rutin sürü testlerin sıklığı iki yıl aralıklara uzatılabilir ve tüberkülozdan ari sürülerden gelmek şartıyla epidemiyolojik bir üniteye izole bir şekilde tutulan erkek besi hayvanları tüberkülin testinden muaf tutulabilir ve yetkili birim erkek besi sığırlarının damızlıkta kullanılmamasını ve doğrudan kesime gönderilmesini sağlar.

b) Eğer her yıl 31 Aralık tarihinde, son iki ikişer yıllık denetim dönemi içinde belirlenen bölgedeki bütün sürüler içinde, Sığır Tüberkülozu hastalığına yakalandığı tespit edilen sığır sürülerinin yıllık ortalama oranı %0,2' den yüksek değilse, rutin testler arasındaki süre üç yıla çıkarılabilir ve/veya bu testlere tabi tutulan hayvan yaşları yirmidört aya çıkarılabilir.

c) Eğer her yıl 31 Aralık tarihinde, belirlenen tüberküloz ile enfekte olduğu tespit edilen sığır sürülerinin belirlenen bölgedeki sığır sürüleri bazında ortalama yüzde oranı son iki üçer yıllık denetim dönemi sırasında %0,1' den yüksek değilse rutin testler arasındaki süre dört yıla çıkarılabilir veya aşağıda belirtilen koşulların yerine getirilmesine bağlı olarak yetkili birim sürülerin tüberkülin testine tabi tutulmasına gerek görmeyebilir.

(3) Tüm sığırlar sürüye katılmadan önce intradermal tüberkülin testine tabi tutulmalı ve negatif sonuç elde edilmelidir.

(4) Kesilen bütün hayvanlar tüberküloz lezyonları yönünden muayene edilir; bu tür lezyonlara rastlanması halinde tüberküloz belirtileri yönünden histopatolojik ve bakteriyolojik muayene yapılır. Bakanlık, aynı zamanda ülke ya da bir bölgede hastalık seviyesinin yükselmesi halinde tüberkülin test uygulama sıklığını arttırabilir.

Tüberkülozdan ari statüsünün askıya alınması, iptal edilmesi, izleme ve kontrol

MADDE 14 – (1) 13 üncü maddede belirtilen koşulların sağlanmaması durumunda tüberkülozdan ari statüsü askıya alınır.

(2) Sürüye ait bir veya daha fazla hayvanın tüberkülin testinde pozitif sonuç verdiği kabul edildiğinde ya da post mortem muayenede tüberkülozdan şüphe edildiğinde, pozitif reaktör olduğu kabul edilen hayvan sürüden uzaklaştırılır ve kesime tabi tutulur. Pozitif reaktör ya da şüpheli hayvan karkasında post-mortem, laboratuvar ve epidemiyolojik muayeneler yapılır. Sürü statüsünün askıda kalma durumu bütün laboratuvar muayenelerinin tamamlanmasına kadar devam eder. Laboratuvar muayeneleri sonucunda tüberkülozun varlığı tespit edilmemiş ise sürüdeki altı haftalıktan büyük hayvanların tamamı, ilgili hayvanın sürüden uzaklaştırılmasından en az kırkiki gün sonra test edilerek, negatif sonuç alınması durumunda resmi olarak tüberkülozdan ari statüsünün askı hali yetkili birim tarafından kaldırılabilir.

(3) Sürüde Sığır Tüberkülozu hastalığından şüpheli hayvanlar bulunuyorsa, şüpheli hayvanların durumları açıklığa kavuşuncaya kadar sürünün statüsünün askıda kalma hali devam eder. Kırkiki gün sonra yapılan diğer bir testte veya post mortem muayene ve laboratuvar muayenesinde durumları açıklığa kavuşuncaya kadar bu hayvanlar diğer hayvanlardan ayrı bir yerde tutulur.

(4) Yetkili birim üçüncü fıkrada belirtilen koşullara istisna olarak, bu Yönetmelikte ifade edilen karşılaştırmalı tüberkülin testini kullanarak rutin sürü testi yürütürse ve en azından son üç yıl içinde sürüde reaktör hayvan tespit edilmemişse, yetkili birim şüpheli hayvanların durumları kırkiki gün sonra bir daha test edilerek açıklığa kavuşana kadar sürüden hiçbir hayvanın pazara girmesine izin verilmemesi kaydıyla, sürüdeki diğer hayvanların hareketlerinin kısıtlanmamasına karar verebilir. Eğer bu son testte pozitif ya da şüpheli bir reaksiyon ile karşılaşırsa, bu durumda ikinci

fıkradaki koşullar geçerli olur. Eğer daha sonradan hastalığın varlığı tespit edilirse işletmeden ayrılmış olan bütün hayvanlar son kesin sürü testi zamanına kadar geriye doğru izlenerek test edilir.

(5) Laboratuvar muayenesinde Mycobacteriumbovis izolasyonu ile tüberküloz varlığının tespit edilmesi durumunda sürünün resmi olarak tüberkülozdan ari statüsü iptal edilir.

(6) Yetkili birim sürünün sığır tüberkülozu hastalığından ari statüsünü aşağıdaki durumlarda iptal eder;

- 13 üncü maddede yer alan koşulların artık yerine getirilmiyor olması,
- Post mortem muayenede klasik tüberküloz lezyonlarının görülmesi,
- Epidemiyolojik bir sorgulamada enfeksiyon ihtimalinin güçlenmesi,
- Sığır tüberkülozunun kontrolünde gerekli görülen diğer nedenlerin görülmesi.

(7) İzleme ve kontrol yetkili birim tarafından epidemiyolojik olarak ilgili görülen sürülerde yapılır. Bir sürünün resmi olarak tüberkülozdan ari statüsünün geri çekilme hali, tüm alanların ve malzemelerin temizlik ve dezenfeksiyonu yapılarak, son iki testte altı haftadan büyük tüm hayvanlar resmi tüberkülin testine negatif yanıt verene kadar devam eder. Testlerden ilki pozitif reaktörün sürüden ayrılmasından en erken altmış gün sonra, ikinci test en erken dört ay sonra ve en geç oniki ay sonra yapılmak zorundadır. Birinci ve ikinci test arasında en az altmış gün olmalıdır.

Tüberkülozdan ariliğin ilanı

MADDE 15 – (1) Ülke ya da ülkenin bir bölümü aşağıda belirtilen koşulların yerine getirilmesi durumunda Bakanlık tarafından resmi olarak tüberkülozdan ari olarak ilan edilir;

a) Birbirini takip eden altı yıl boyunca her yıla ait tüberkülozla enfekte olduğu teyit edilen sığır sürülerinin, bütün sığırlar içindeki oranının %0,1'i geçmemiş olması ve birbirini takip eden altı yıl sürülerin en az %99,9'unun, takvim yılının 31 Aralık tarihi itibarıyla tüberkülozdan ari olması,

b) 28/7/2002 tarihli ve 24829 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Sığır Cinsi Hayvanların Tanımlanması, Tescili ve İzlenmesi Yönetmeliği gereğince her sığır cinsi hayvanın kimliklendirilmesi,

c) Kesilen bütün sığır cinsi hayvanların resmi bir post mortem muayeneye tabi tutulur hale gelmesi,

ç) Resmi olarak tüberkülozdan ari statüsünün askıya alınması ya da iptali işlemleri uygulanmasına devam edilmesi.

(2) Ülke ya da ülkenin bir bölümü, birinci fıkrada belirtilmiş olan koşulları yerine getirdiği sürece resmi olarak tüberkülozdan ari statüsünü muhafaza eder. Ancak resmi olarak tüberkülozdan ari olduğu kabul edilen ülke ya da ülkenin bir bölümünün tüberküloz ile ilgili durumunda önemli değişiklik olduğuna ilişkin belirtiler varsa, Bakanlık bir karar alarak bu kararda belirtilen koşulların yerine getirilmesine kadar statüyü askıya alabilir veya iptal edebilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Etkenin İdentifikasyonu, Tüberkülin Deri Testi, Tüberkülin Standartları, Testin Uygulanması, Resmi Tüberkülin Testleri İlave Testler ve Resmi Enstitüler ve Ulusal Referans Laboratuvarları

Etkenin identifikasyonu

MADDE 16 – (1) Sığır tüberkülozunun etkeni olan Mycobacterium bovis'in klinik ve post mortem örneklerde tespiti sürme preparatların (smear) boyanması ya da immunoperoksidaz teknikleriyle yapılabilir ve organizmanın primer izolasyon vasatında kültürasyonu (ekimi) ile teyit edilir.

(2) Mycobacterium bovis'in kültür ve tanısı için gerekli patolojik materyal, normal dışı lenf yumrularından ve akciğer, karaciğer, dalak vs. gibi parenkimatoz organlardan alınır. Hayvanda patolojik lezyon bulunmadığı durumlarda muayene ve kültür için retrofaringeal, bronşiyal, mediastinal, meme üstü, altçene ve bazı mezenterik lenf yumrularından örnek alınır.

(3) İzolatların identifikasyonu genellikle kültürel ve biyokimyasal özelliklerin belirlenmesiyle gerçekleştirilir. Mycobacterium tüberküloz kompleksinin tespitinde polimeraz zincir reaksiyonu (PCR) da kullanılabilir. Mycobacterium bovis'in diğer Mycobacterium tüberküloz kompleksi üyelerinden ayırt edilmesinde DNA analiz teknikleri biyokimyasal metotlardan daha hızlı ve daha güvenilirdir. Genetik parmak izi tekniği ile Mycobacterium bovis' in suşları birbirinden ayırt edilebilir ve bu sayede Mycobacterium bovis menşei, bulaşma ve yayılma modellerin tarif edilmesi mümkündür.

(4) Kullanılan teknik ve vasatlar, bunların standardizasyonu ve sonuçların değerlendirilmesi, Diyagnostik Testler ve aşılar için OIE Standartlar Kılavuzu'nda (sığır tüberkülozu) tanımladığı şekilde olur.

Tüberkülin deri testi

MADDE 17 – (1) 18 inci maddede açıklanan özelliklere sahip PPD (pürifiye protein derivatifleri) Tüberkülin, 19 uncu maddede açıklanan işlemler sonrasında, resmi tüberkülin olarak deri testinin uygulanmasında kullanılır.

Sığır ve kanatlılar (bovine ve avian) için tüberkülin standartları

MADDE 18 – (1) Tüberkülin pürifiye protein derivatifleri (PPD tüberkülin, sığır ya da kanatlı) Mycobacterium bovis veya Mycobacterium avium'un üreme ve lizis ürünlerinin ısı ile işlem görmesi ile elde edilen ve aynı türden mikroorganizmalara karşı duyarlı hale getirilen bir hayvanda gecikmiş tip hipersensitivite oluşturma yeteneğine sahip bir preparattır.

Üretim

MADDE 19 – (1) Preperat, likit sentetik bir vasatta üretilen Mycobacteriumbovis ya da Mycobacteriumavium (uygun olduğu şekilde) kültürlerinin serbest akımlı buharda ısıtılması ve sonrasında filtre edilerek hazırlanan suda

çözülebilir fraksiyonlarından elde edilir. Büyük oranda proteinden oluşan aktif filtrat fraksiyonu presipitasyon ile izole edilir, yıkanır ve yeniden çözündürülür. Yanlış pozitif reaksiyonlara neden olmayan fenol gibi antimikrobiyel koruyucular ilave edilebilir. Mikobakterilerden arı olan son sterilpreparasyon kontaminasyonu önleyecek şekilde sonradan kapatılan steril basınç geçirmez cam şişelere aseptik şekilde dağıtılır.

Ürünün identifikasyonu

MADDE 20 – (1) Her biri 250 gramdan hafif olmayan, uygun şekilde duyarlılaştırılmış albino kobaylara farklı noktalarda deri içi yolla derecelendirilmiş doz aralıklarında enjekte edilir. Yirmidört– yirmisekiz saat sonra enjeksiyon noktasında nekrozlu ya da nekrozsuz eritemli ödematöz şişlikler tarzında reaksiyon görülür. Reaksiyonların büyüklüğü ve şiddeti uygulanan doza göre farklılık gösterir. Duyarlılaştırılmayan kobaylarda benzer enjeksiyonlarda hiçbir reaksiyon meydana gelmez.

Testler

MADDE 21 – (1) Testlerin özellikleri aşağıda belirtilmiştir;

a) Ph: pH 6,5–7,5 tir.

b) Fenol: Muayene edilecek preparasyon fenol içeriyorsa bunun konsantrasyonu 5gram/ litre' den fazla olamaz.

c) Duyarlılaştırma etkisi: Daha önceden teste etki edebilecek herhangi bir materyal ile işlem görmemiş olan kobaylardan üç kobaylık bir grup kullanılır. Her kobaya beş günlük aralıklarla incelenecek preparasyondan 0,1 ml içinde 500 IU'ya eşit dozda üç kez intradermal enjekte edilir. Üçüncü enjeksiyondan onbeş – yirmibir gün sonra bu hayvanlara aynı dozda (500 IU) intradermal yolla enjekte edilir ve daha önce tüberkülin uygulanmamış üç kobaylık kontrol grubuna da aynı miktarda uygulama yapılır. Son enjeksiyonlardan yirmidört – yirmisekiz saat sonra iki gruptaki reaksiyonlar arasında önemli farklılıklar meydana gelmez.

ç) Toksikite: Her biri 250 gramdan hafif olmayan ve daha önce teste etkide bulunabilecek herhangi bir materyal ile işlem görmemiş olan iki adet kobay kullanılır. Her bir kobaya muayene edilecek preparasyondan 0,5 ml subkutan (deri altı) yolla enjekte edilir. Hayvanlar yedi gün boyunca gözlenir. Gözlem süresi içinde hayvanlarda hiçbir anormal etki görülmez.

d) Sterilite: Avrupa Farmakopesi dördüncü baskı 2002, veteriner aşılı ile ilgili monografı tarif edilen sterilite testine uyumludur.

Potens

MADDE 22 – (1) Pürifiye protein derivatifinin (sığır ve kanatlı) potensi duyarlılaştırılmış kobaylara Uluslararası Birim olarak kalibre edilmiş tüberkülin pürifiye protein derivatifinin (sığır ya da kanatlı) referans preparasyonunun bilinen konsantrasyonlarda üretilen preparasyonu ile incelenecek preparasyonun bir seri dilüsyonda intradermal enjeksiyonu ile belirlenir.

(2) Potens testi için her biri 400 gram – 600 gram ağırlığında en az dokuz kobay Mycobacteriumbovis tüberkülin için 9 gram/litre sodyum klorit R nin 0,5ml'sinde süspanse edilmiş canlı Mycobacteriumbovis AN5 suşunun ıslak kitlesinden 0,0001mg, tavuk tüberkülin için inaktif ya da canlı Mycobacterium aviumun uygun dozu derin kas içi yolla enjekte edilir. Kobayların duyarlılaştırılmasından en erken dört hafta sonra yan böğürleri traş edilir ve her iki tarafta en fazla dört enjeksiyon noktası için yeterli alan açılır. 0,005 gram/litre polisorbata 80 R içeren izotonik fosfat buffersalin (pH 6,5–7,5) kullanarak muayene edilecek ve referans preparasyonundilüsyonları hazırlanır. Referans preparasyonunun en az üç ve muayene edilecek preparasyonunun en az üç dozu seçilir. En az 8 mm. ve en fazla 25 mm. çapında lezyon oluşturacak dozlar seçilir. Dilüsyonların enjeksiyon bölgelerine Latin karesi düzeninde tesadüfi olarak tahsis edilir. Her doz intradermal yolla sabit hacimde 0,1ml. veya 0,2ml. olarak enjekte edilir. Yirmidört– yirmisekiz saat sonra lezyonların çapı ölçülür ve test sonucu genel istatistik metotları ile ve lezyon çaplarının tüberkülinlerin konsantrasyonunun logaritmasına doğru orantılı olduğu varsayılarak hesaplanır.

(3) Test sonucu hatanın güvenlik sınırlarının (p=0,95) hesaplanan potensin %50'sinden düşük %200'ünden yüksek olmaması halinde geçerli sayılmaz.

(4) Hesaplanan potens sığır tüberkülin için belirtilen potensin %66'sından az, %150'sinden fazla değildir.

(5) Tavuk tüberkülin için hesaplanan potens belirtilen potensin %75'inden az, %133'ünden fazla değildir.

(6) Belirtilen potens her iki tüberkülin için (sığır ve tavuk) 20 000 IU/ml'den az değildir.

Depolama

MADDE 23 – (1) Işıktan uzakta ve 5±3°C'de muhafaza edilir.

Etiketleme

MADDE 24 – (1) Etiketlemede aşağıda belirtilenler bulunur;

a) Mililitre başına Uluslararası Birimler cinsinden potens,

b) İlave edilen maddenin ismi ve miktarı.

Testin uygulanması

MADDE 25 – (1) Aşağıda belirtilen testler, resmi intradermal tüberkülin testleridir.

a) Tek intradermal test: Sığır tüberkülin tek doz halinde uygulanır.

b) İntadermal karşılaştırmalı test: Aynı anda bir sığır tüberkülin enjeksiyonu bir de tavuk tüberkülin enjeksiyonu uygulanır.

Testin dozu

MADDE 26 – (1) Enjektte edilecek tüberkulinin bir dozu;

- a) Sığır tüberkulin için 2000 IU'den az,
- b) Tavuk tüberkulin için 2000 IU'den az olamaz.

(2) Her bir enjeksiyon dozu 0,2 ml'yi geçemez.

Tüberkulin testi uygulama yeri

MADDE 27 – (1) Tüberkulinlerin boyun derisine enjeksiyonu ile gerçekleştirilir. Tek intradermal teste uygulama yeri, boynun orta üçte birlik bölgesinin orta kısmıdır. Hayvana intradermal karşılaştırmalı testin uygulanması durumunda enjeksiyon yerleri, boynun orta üçte birlik bölgesinde tespit edilir, üstte tavuk tüberkulin, altta sığır tüberkulin olmak üzere, aralarında 12,5 cm kadar mesafe olacak şekilde uygulanır. Boynun tek tarafında yeterli alanın bulunmadığı genç hayvanlarda boynun her iki tarafına ve orta üçte birlik bölgenin merkezine birer enjeksiyon şeklinde uygulanır.

Tüberkulin testinin tekniği

MADDE 28 – (1) Enjeksiyon bölgelerinin kılları kırılır ve temizlenir. Kırılan her bölge elin baş ve işaret parmağı arasında bir deri kıvrımı tutularak kompas ile ölçülür ve kaydedilir. Tüberkulinin deri içi verilmesini sağlayan bir metotla uygun tüberkulin dozu enjektte edilir. Kenarları dışa eğimli kısa steril bir iğne tüberkulin ile dolu dereceli şırınga derinin alt tabakalarına çapraz bir şekilde sokulmak suretiyle kullanılabilir. Enjeksiyonun doğru yapıldığı, her bir enjeksiyon yerinde elle yoklandığında küçük bezelye benzeri bir şişkinliğin hissedilmesi ile teyit edilir. Enjeksiyondan yetmişiki saat ($\pm$ dört saat) sonra her bir enjeksiyon bölgesinin kalınlığı ölçülür ve kaydedilir.

Reaksiyonların değerlendirilmesi

MADDE 29 – (1) Reaksiyonların değerlendirilmesi Tüberkulin ya da tüberkulinlerin enjeksiyonundan yetmişiki saat sonra enjeksiyon bölgelerindeki deri kıvrımı kalınlığının artması ve klinik gözlemlere dayanarak, aşağıdaki gibi yapılır;

a) Negatif reaksiyon: Çok sınırlı bir şişkinlik gözlenirse, deri kıvrımı kalınlaşması 2 mm'den fazla değilse ve bölgede diffüz ya da yaygın ödem, eksüdasyon, nekroz, ağrı ya da lenf kanalları ya da lenf yumrularının yangısı olmamışsa negatif reaksiyondur.

b) Şüpheli reaksiyon: (a) bendinde belirtilen klinik belirtiler yoksa ve deri kalınlaşması 2 mm'den çok 4 mm'den az ise şüpheli reaksiyondur.

c) Pozitif reaksiyon: (a) bendinde belirtilen klinik belirtiler gözleniyorsa veya enjeksiyon bölgesinde deri kıvrımının kalınlığında 4 mm veya daha fazla kalınlaşma varsa pozitif reaksiyon olarak değerlendirilir.

Tek intradermal test ve değerlendirilmesi

MADDE 30 – (1) Tek intradermal tüberkulin test aşağıdaki gibi değerlendirilir;

a) Pozitif reaksiyon: Uygulama yerinde, enjeksiyondan yetmişiki saat ($\pm$ dört saat) sonra diffüz ya da yaygın ödem, eksüdasyon, nekroz, ağrı ya da lenf kanalları ya da lenf yumrularının yangısı tespit edilmişse veya deri kıvrımının kalınlığında 4 mm veya daha fazla kalınlaşma varsa pozitif reaksiyon olarak değerlendirilir.

b) Şüpheli reaksiyon: Uygulama yerinde, enjeksiyondan yetmişiki saat ($\pm$ dört saat) sonra pozitif reaksiyonda açıklanan klinik belirtiler bulunmuyorsa ve deri kıvrımının kalınlaşması 2 mm'den çok 4 mm'den az ise şüpheli reaksiyondur.

c) Negatif reaksiyon: Uygulama yerinde, Enjeksiyondan yetmişiki saat ($\pm$ dört saat) sonra çok sınırlı bir şişkinlik gözlenirse, deri kıvrımı kalınlaşması 2 mm'den fazla değilse ve bölgede diffüz ya da yaygın ödem, eksüdasyon, nekroz, ağrı ya da lenf kanalları ya da lenf yumrularının yangısı olmamışsa negatif reaksiyondur.

(2) Tek intradermal teste şüpheli reaksiyon veren hayvanlar en az kırkiki gün sonra tekrar test edilir. İkinci testte negatif sonuç vermeyen hayvanlar, teste pozitif reaksiyon vermiş kabul edilir.

(3) Tek intradermal teste pozitif bulunan hayvanlar, yanıtıcı pozitif reaksiyondan ya da etkileşim reaksiyonundan şüphe ediliyorsa, karşılaştırmalı intradermal teste tabi tutulabilir.

İntradermal karşılaştırmalı test ve değerlendirilmesi

MADDE 31 – (1) Karşılaştırmalı intradermal tüberkulin test aşağıdaki gibi değerlendirilir;

a) Pozitif reaksiyon: Uygulama yerinde, enjeksiyondan yetmişiki saat ($\pm$ dört saat) sonra diffüz ya da yaygın ödem, eksüdasyon, nekroz, ağrı ya da lenf kanalları ya da lenf yumrularının yangısı gibi klinik belirtilerin tespit edilmesi veya sığır tüberkulinin uygulama yerindeki deri kıvrımı kalınlığının 4 mm ve üzerinde olması ve tavuk tüberkulinin uygulama yerindeki deri kıvrımının kalınlığından, 4 mm'den daha fazla kalınlaşma göstermesi pozitif reaksiyon olarak değerlendirilir.

b) Şüpheli reaksiyon: Uygulama yerinde, enjeksiyondan yetmişiki saat ($\pm$ dört saat) sonra pozitif reaksiyonda açıklanan klinik belirtiler bulunmuyorsa veya sığır tüberkulinin uygulama yerindeki deri kıvrımı kalınlığının 2 mm'den fazla olması ve tavuk tüberkulinin uygulama yerindeki deri kıvrımının kalınlığından 1–4 mm daha fazla kalınlaşma göstermesi şüpheli reaksiyon olarak değerlendirilir.

c) Negatif reaksiyon: Uygulama yerinde, enjeksiyondan yetmişiki saat ($\pm$ dört saat) sonra pozitif reaksiyonda açıklanan klinik belirtiler bulunmuyorsa veya sığır tüberkulinin uygulama yerindeki deri kıvrımı kalınlığı 2 mm'den fazla

değilse veya pozitif ya da şüpheli tavuk reaksiyonuna eşit ya da daha az kalınlaşma oluşturan pozitif ya da şüpheli sığır reaksiyonu görüldüğünde negatif reaksiyon olarak değerlendirilir.

(2) İntradermal karşılaştırmalı testte şüpheli reaksiyon veren hayvanlar en az kırkiki gün sonra tekrar test edilir. İkinci testte negatif reaksiyon vermeyen hayvanlar, teste pozitif reaksiyon vermiş kabul edilir.

Ari sürü statüsünün askıya alınması ve sürüden pazara hayvan girişine izin verilmemesi

MADDE 32 – (1) Aşağıdaki açıklanan durumlarda, resmi olarak tüberkülozdan ari sürü statüsü askıya alınır ve sürüdeki hayvanların durumları düzelene dek sürüden pazara hayvan girişine izin verilmez;

- a) Tek intradermal tüberkülin testinde şüpheli kabul edilen hayvanların varlığı,
- b) Tek intradermal testte pozitif bulunan ancak intradermal karşılaştırmalı test ile yeniden test edilmeyi bekleyen hayvanların varlığı,
- c) İntradermal karşılaştırmalı testte şüpheli bulunan hayvanların varlığı.

(2) Mevzuat gereği hayvanların hareketinden önce intradermal teste tabi tutulmasının zorunlu olduğu durumlarda, test sonucunda 2 mm'lik deri kalınlaşmasından daha az reaksiyon gösteren ve klinik belirti göstermeyen hayvanların hareketine izin verilir.

(3) Bir sürüde ya da bölgede enfekte ya da hasta maksimum hayvan sayısının tespitini mümkün kılmak için Bakanlık, tek ve karşılaştırmalı tüberkülin testlerinde tespit edilen bütün şüpheli reaksiyonları, pozitif reaksiyon kabul etmek suretiyle iyileştirilmiş bir test duyarlılığı (sensitivitesi) elde etmek amacıyla test değerlendirme kriterlerinde değişiklik yapabilir.

İlave testler

MADDE 33 – (1) Bir sürüde ya da bölgede enfekte ve hasta hayvanların maksimum sayısının tespitini mümkün kılmak amacı ile tüberkülin testine ek olarak Bakanlık Diyagnostik Testler ve aşılar için standartlara ilişkin OIE Kılavuzu'nda, sığır tüberkülozu için belirtilen gamma–interferon deneyinin uygulanmasına izin verebilir.

Resmi enstitüler ve ulusal referans laboratuvarlarının görevleri ve sorumlulukları

MADDE 34 – (1) Bakanlıkça belirlenen Resmi Veteriner Kontrol ve Araştırma Enstitüleri ile Ulusal Referans Laboratuvarları, tüberkülin testi ve ayıraçların yukarıda belirtilen standartlar yönünden yeterlilik durumlarını sağlamak amacıyla bu tüberkülinlerin ve ayıraçların resmi olarak test edilmelerinden sorumludurlar.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Düzenleme yetkisi

MADDE 35 – (1) Bakanlık, Bu Yönetmeliğin uygulanmasını sağlamak üzere düzenleyici işlemler çıkarmaya yetkilidir.

Yürürlükten kaldırılan yönetmelik

MADDE 36 – (1) 9/11/1978 tarihli ve 16458 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Sığır Tüberkülozu Yönetmeliği yürürlükten kaldırılmıştır.

Yürürlük

MADDE 37 – (1) Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 38 – (1) Bu Yönetmelik hükümlerini Tarım ve Köyişleri Bakanı yürütür.